

УДК 336.71/.72

ЕВОЛЮЦІЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

ЛІСНЯК Андрій Євгенович,

аспірант

ДВНЗ «Університет банківської справи»

e-mail: nvid@libs.ubs.edu.ua

Анотація. Викладено результати досліджень у сфері фінансової безпеки банку в контексті показників її оцінювання, а також простежено еволюцію застосування цих показників.

На основі проведеного аналізу визначено, що до основних класифікацій показників вимірювання фінансової безпеки банку можна віднести їхній поділ на екзогенні та ендогенні фактори; фактори мікро-, мезо- і макрорівня; фактори безпосереднього та опосередкованого впливу; фінансові і нефінансові показники; абсолютні, відносні та агреговані показники; облікові, ринкові та комбіновані показники.

Обґрунтовано, що відбір показників і встановлення структури причинно-наслідкових зв'язків між ними в системі оцінювання фінансової безпеки банку варто проводити на основі концепції Збалансованої системи показників BSC, яка має за мету подолати недоліки статичного підходу системи балансових показників, доповнивши їх нефінансовими показниками.

Ключові слова: фінансова безпека банків, безпека банківської діяльності, модель, метод, показники, індикатори, збалансована система показників.

Постановка проблеми. Відновлення та підтримання належного рівня фінансової безпеки банків в умовах мінливого зовнішнього середовища вимагає наявності системи моніторингу, класифікації та локалізації загроз банківській діяльності.

Банки і наглядові органи мають використовувати систему показників, а також сучасні інструменти їх вимірювання та інтерпретації, які дозволяють максимально об'єктивно описати поточний стан і своєчасно сигналізувати про загрози для фінансової безпеки банку залежно від мети, завдань і вихідних умов аналізу.

Аннотация. Изложены результаты исследования в сфере финансовой безопасности банка в контексте показателей его оценки, а также прослежена эволюция применения этих показателей. На основе проведенного анализа установлено, что к основным классификациям показателей измерения финансовой безопасности банка можно отнести их деление на экзогенные и эндогенные факторы; факторы микро-, мезо и макроуровня; факторы непосредственного и косвенного воздействия; финансовые и нефинансовые показатели; абсолютные, относительные и агрегированные показатели; учетные, рыночные и комбинированные показатели. Обосновано, что отбор показателей и установление структуры причинно-следственных связей между ними в системе оценивания финансовой безопасности банка следует проводить на основе концепции сбалансированной системы показателей BSC, которая имеет целью преодолеть недостатки статического подхода системы балансовых показателей, дополнив их нефинансовыми показателями.

Ключевые слова: финансовая безопасность банков, безопасность банковской деятельности, модель, метод, показатели, индикаторы, сбалансированная система показателей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти обґрунтування показників фінансової безпеки банків у контексті фінансової стійкості та фінансової стабільності досліджують у роботах О. О. Іщенко, Д. В. П'ятницький, О. І. Фарина, І. М. Чмутова та ін. Разом з тим вітчизняні моделі оцінювання фінансової безпеки банку переважно базуються на системі балансових показників, які, попри переваги об'єктивності, концептуального зв'язку із максимізацією прибутку, керованістю і зрозумілістю, відображають рух грошових коштів, а не процес створення вартості, що визначає їхній

обмежений характер. Потребують дальшого дослідження питання якісного розвитку, оперативного впровадження та ефективного використання показників оцінювання фінансової безпеки банку, зокрема на основі концепції збалансованої системи показників BSC, що зумовлено багатовекторністю і мінливістю зовнішнього середовища діяльності банку. Зазначено окреслює актуальність дальших глибоких наукових досліджень.

Мета статті — дослідити основні етапи еволюційного розвитку і класифікації показників системи оцінювання фінансової безпеки банку, виявити недоліки наявної системи показників.

Виклад основного матеріалу. З наукового погляду показники і методична база оцінювання фінансової безпеки є предметом економічного аналізу, а саме його складової — фінансової діагностики. В еволюційному становленні фінансова діагностика виходила з потреби діагностувати і передбачити кризові ситуації в діяльності фірми, особливо кінцеву стадію кризи — банкрутство, а також напрацювати способи і прийоми для відновлення його фінансової стабільності.

Починаючи з 20—30-х років минулого століття розвивалась наукова школа фінансової діагностики на основі бухгалтерської звітності, яка робила акцент на фінансовій стійкості, надаючи більшу перевагу перспективному аналізу, ніж ретроспективному.

Пріоритетним напрямом дослідження став коефіцієнтний аналіз фінансового становища для пошуку ключових кількісно вимірених показників ризику і встановлення кореляційної залежності між ними. Дослідження, спрямовані на пошук ефективних методів прогнозованого оцінювання розвитку криз, проводили на основі даних величезної емпіричної бази банкрутств компаній.

Оцінювання фінансової безпеки банку дотепер використовує коефіцієнтний аналіз як один із пріоритетних і потужних інструментів економічного аналізу. Традиційно фахівці визначають показники структури і достатності капіталу; структури зобов'язань; якості та структури активів; оцінки рівня доходності, ліквідності та витрат.

Коефіцієнтний аналіз став підґрунтям запровадження індикаторів, що визначають межі негативних процесів. Оцінка фінансової безпеки банку проводиться шляхом зіставлення (абсолютного чи відносного) фактичних показників

діяльності банку з пороговими значеннями індикаторів, які можуть мати статус нормативів. У вітчизняній практиці для оцінювання фінансового стану банків НБУ з 2001 року застосовує систему 12 нормативів, поділених на чотири групи — капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування, які базуються на BCBS-методиці Базелю I і Базелю II [1, 2].

Коефіцієнтний аналіз також є складовою частиною методики оцінювання рівня і динаміки ризиків разом із імовірнісними, оптимізаційними методами і новими підходами до вимірювання. На сьогодні до основних ризиків фінансової безпеки банків, у порядку спадання їхнього рівня, Національний банк України відносить: ризик прибутковості, кредитний ризик, валютний ризик, ризик достатності капіталу, ризик ліквідності.

Проведене Р. С. Вовченко дослідження видів ризиків, які оцінюються ризик-менеджментом вітчизняних банків, показало, що практично всі аналізовані банки тією чи іншою мірою управляють кредитним, валютним, відсотковим та операційними ризиками, а також ризиком ліквідності, тоді як юридичний, ціновий і ризик торгового портфеля є предметом управління не кожного з них, що спричиняє неврахування ризикованості всіх аспектів їх функціонування, знижує загальний рівень ризик-менеджменту в банківському секторі національної економіки, а відтак і його фінансову безпеку [3].

Наведемо основні класифікації показників фінансової безпеки банку.

Щодо зосередженості та напряму впливу на стан фінансової безпеки банку показники поділяють на дві групи — ті, що вимірюють внутрішні впливи, і ті, що оцінюють зовнішні впливи (або загрози). Іншими словами, це так звані екзогенні та ендогенні фактори.

Поширеним є підхід виділення факторів трьох рівнів: мікро- (балансові показники банку); мезо- (зведені показники банківської системи) і макро- (змінні, що відображають стан економіки та грошово-кредитного ринку).

Зауважимо, що можуть виникати протиріччя щодо трактування окремих показників як екзогенних чи ендогенних. Так, показники структури можуть вважатися зовнішніми змінними для окремого банку, але одночасно банки з великою ринковою владою, особливо системно важливі банки, мають значний вплив на формування і значення таких показників, наприклад, коефіцієнта концентрації. Тому для таких банків

показники структури є одночасно залежними (ендогенними) змінними, що суперечить їхньому зовнішньому характеру.

За безпосередністю впливу на фінансову безпеку банку показники поділяють на такі, що вимірюють фактори безпосереднього впливу, і показники, що вимірюють фактори опосередкованого впливу.

Класифікувати показники фінансової безпеки банку можна на основі критеріального підходу. Під критерієм фінансової безпеки будемо розуміти орієнтир, який може бути кількісно вимірний множиною ознак, на підставі трактування значень яких можна зробити висновок про те, чи перебуває банк у фінансовій безпеці. Такими критеріями можуть виступати ефективність, фінансова стійкість, мінімізація ризиків.

Коли банк визначається зі своєю системою оцінювання діяльності, він послуговується, здебільшого, критеріальним підходом. Так, обираючи показники ефективності, слід урахувати чий інтереси перш за все мають бути задоволені. Наприклад, у поточній стратегії метою може бути максимізація вартості капіталу акціонерів. Іншого разу концентрація уваги може бути на задоволенні потреб працівників і клієнтів. Відповідно до мети обирають систему кількісно вимірних показників (так званих проксі змінних), значення яких дозволяє відповісти на питання про виконання чи невиконання вимог критерію.

Розробляючи критеріїв фінансової безпеки, треба враховувати зміни фінансових відносин і появу нових фінансових інструментів. Глобалізаційні процеси зумовили доцільність створення міжнародної системи фінансової безпеки. Для цього об'єднують зусилля національні центральні банки, міністерства фінансів, регулятори фінансових ринків і міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, Базельський комітет з банківського нагляду; Міжнародна організація регуляторів ринків цінних паперів, Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності; Форум фінансової стабільності та ін.

Наприкінці 1990-х — на початку 2000-х років Міжнародний валютний фонд ініціював низку програм, пов'язаних із напрацюванням системи показників та методів оцінювання фінансової стабільності, серед яких Спеціальний стандарт поширення даних і Система оцінки стабільності фінансових систем (FSSA), у тому числі впровадження стрес-тестів. Україна приєдналася 2003 року до Спеціального стандарту поширення

даних, зробивши істотні кроки щодо приведення офіційної статистики до міжнародних стандартів.

Банківські кризи 1990-х років вивели на перший план поняття стійкості банку. Поняття стійкості банку та стабільності банківської системи набуло інституційного характеру. У зв'язку з цим 2001 року Міжнародний валютний фонд за підтримки Всесвітнього банку, Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського центрального банку розробили Показники фінансової стійкості (FSI).

Результатом Програми оцінки фінансового сектору (FSAP) стали регулярні, починаючи з 1996 року, звіти центральних банків щодо фінансової стабільності. Показники фінансової стійкості створили основу якісного аналізу і порівняння між країнами, незважаючи на відмінності у статистичному і фінансовому обліку, стандартах банківського контролю. Їхніми основними критеріями є: достатність власного капіталу, якість активів, рентабельність, ліквідність, чутливість до системного ризику. Усього система містить 40 індикаторів фінансової стійкості, з яких 25 показників відображають стабільність депозитних корпорацій і 15 показників призначені для оцінки стану клієнтів депозитних корпорацій. З 2006 року 12 основних і 10 додаткових індикаторів розраховуються спеціалістами НБУ на основі методології МВФ [4]. Система індикаторів фінансової стійкості перебуває у процесі вдосконалення і є відкритою до змін.

Центральні банки низки країни також використовують агрегований індикатор стабільності фінансової системи країни, який, зокрема, розраховується як зважене середнє нормалізованих значень окремих індикаторів фінансової стійкості, що пропонуються МВФ.

У сучасних умовах зростає важливість транспарентності, тобто прозорості діяльності банків, коли банк змушений надавати інформацію у відкритій, повній і своєчасній формі. Банки перебувають під наглядом і тиском не тільки регуляторів, а й своїх акціонерів, працівників, вкладників тощо. На відкритому ринку фінансову звітність банків регулярно перевіряють інвестори і широка громадськість. Тому банки, так само як й інші фірми на глобалізованому ринку, шукають найкращі інструменти і показники оцінювання своєї діяльності.

На нашу думку, оцінювання фінансової безпеки банку має розглядатись як невід'ємна і ключова компонента системи оцінювання

діяльності банку щодо оптимізації процесу досягнення цілей. Тому при відборі оптимальної системи показників слід використовувати напрацювання теорії вимірювання продуктивності (Performance Measurement, PM), що вивчає в широкому розумінні процес збору, аналізу та/або подання інформації про продуктивність особи, групи, організації, системи чи її компоненти, напрацьовує потрібні інструменти і використовується для оцінювання процесів чи стратегій в освіті, виробництві та державному управлінні тощо [5].

Розглянемо основні класифікації показників відповідно до теорії вимірювання продуктивності.

Починаючи з 1980-х років глобалізація спричинила виникнення нетрадиційних підходів до оцінювання діяльності організацій і напрацювання нових показників оцінювання, які оформились у систему вимірювання продуктивності Performance Measurement Systems, PMS.

Особливості цієї системи і відмінності від традиційних підходів представлено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Порівняння традиційних і нетрадиційних систем оцінювання діяльності організацій

Традиційні системи оцінювання	Нетрадиційні системи оцінювання
На основі традиційних даних бухгалтерського обліку Головним чином фінансові показники Призначені для топ-менеджерів і керівників Дані попередніх періодів (річні, місячні, тижневі) Складні для розуміння і використання Мають фіксований формат, не змінюються з часом Призначені для моніторингу	На основі стратегії компанії Головним чином нефінансові показники Призначені для всіх працівників Дані актуального часу (денні, годинні) Прості, точні та зручні у використанні Не мають фіксованого формату, змінюються залежно від потреб Призначені для підвищення продуктивності

Примітка. Розроблено автором.

Показники вимірювання можуть бути як фінансовими, так і нефінансовими. Крім цього, усі показники оцінювання можуть бути віднесені до трьох категорій: ринкові показники (Market measures), облікові показники (Accounting measures) і комбіновані показники (Combinations of measures).

Ринкові показники базуються на змінах цін акцій банку чи прибутку акціонерів. Проксі змінними можуть виступати, наприклад, суми дивідендів, виплачені за період, зміна ринкової ціни акції тощо. Попри те, що ринкові показники точно і своєчасно вимірюють справжню вартість банку, їхнім недоліком є слабка керованість. У більшості випадків такі показники є малокерованими. Значення тільки деяких ринкових показників банку залежить від невеликого числа топ-менеджерів. Зміни в макроекономічній ситуації, політичному кліматі, грошово-кредитній політиці, поведінці конкурентів і загальному настрої на фондовому ринку можуть вплинути на показники фондового ринку. На додаток до проблеми керованості існує ще більша проблема інформативності ринкових показників, які можуть відображати очікування, а не реалізовану продуктивність.

Облікові показники фінансової звітності є абсолютними величинами, що вимірюють залишки за період чи на момент часу (accounting residual measures), або відносними величинами порівняння (accounting return measures). Залишковими абсолютними показниками є, наприклад, активи, зобов'язання, дохід, прибуток після оподаткування, операційний прибуток та інші. Прикладами відносних фінансових співвідношень рентабельності активів ROA і балансового капіталу ROE.

Облікові показники мають великі переваги, щодо їхнього вчасного порівняно точного та об'єктивного визначення і вони концептуально пов'язані з метою максимізації прибутку банку. Облікові показники переважно контролюють менеджери, які їх оцінюють. Крім того, облік і ведення фінансової звітності є зрозумілим і відносно недорогим методом.

Комбінаційні показники будуються на основі поєднання всіх вищеперерахованих показників — ринкових та облікових, фінансових і нефінансових.

Нефінансові показники часто мають вплив на прибутковість фірм (наприклад, такі що є проксі змінними якості послуги, рівня

задоволеності клієнтів і працівників тощо). В останні роки створено безліч комбінаційних систем показників, прикладами яких можуть бути рейтингові системи.

Рейтингові системи також є зразком використання агрегованих індикаторів для оцінювання фінансової безпеки як окремого банку, так і системи в цілому. Відповідно до методики, як абсолютні, так і відносні облікові показники можуть бути зваженими (усередненими) для одержання агрегованого індикатора.

Широко визнаною в банківській сфері, особливо у США, є комбінаційна система оцінювання результативності фінансової стійкості CAMELS, яка складається із шести інтегрованих індикаторів: С — достатність капіталу, А — якість активів, М — надійність управління, Е — прибуток, L — ліквідність і, нарешті, S — чутливість до ринкового ризику. Кожен банк оцінюється в кожній із шести категорій, починаючи з найкращого рейтингу «1» до найгіршого рейтингу «5». Визначається також композитний або загальний рейтинг у такому ж діапазоні, причому шість категорій мають різну вагу в композитному рейтингу. Загальний рейтинг «3» означає, що банк має деякі проблеми, а рейтинг «4» або «5» означає, що банк у найближчій перспективі може зазнати банкрутства. Незважаючи на те, що модель CAMELS використовується більше для зовнішньої оцінки, вона також може надати корисну інформацію для внутрішнього використання.

У листопаді 2016 року НБУ схвалило проведення оцінки банків за рейтинговою системою CAMELSO, яка доповнена індикатором операційного ризику.

Проблемою агрегованих показників є їхній усереднений характер, що не завжди дозволяє виявити першопричину діагностованої проблеми.

Системи вимірювання PMS використовуються для розуміння поведінки попередніх періодів, точного ухвалення рішень щодо поточних проблем і планування та прогнозування майбутнього. Існує багато різних макроекономічних і галузевих факторів, що змінюють конкурентний ландшафт банківського ринку. Тому конструкція вимірювання для цієї галузі повинна бути узгоджена зі зміною ділового середовища, щоб забезпечити якомога точнішу інформацію. Зі специфіки банків як фінансових установ, їх діяльність оцінюється в основному за фінансовими показниками. Однак слід також урахувати

нефінансові показники для того, щоб оптимізувати внутрішні процеси і мати цілісне розуміння всієї діяльності банку.

Як уже було з'ясовано, балансові показники відображають рух грошових коштів, а не процес створення вартості. Розроблена в рамках теорії вимірювання продуктивності РМ-система менеджменту збалансована система показників (Balanced Scorecard, BSC) мала за мету подолати недоліки статичного підходу системи балансових показників, доповнивши їх нефінансовими показниками, що впливають на формування вартості. Концепція системи виходила з органічного узгодження інтересів усіх зацікавлених у результатах діяльності фірми осіб (акціонерів, споживачів, партнерів, кредиторів) та рушіїв довгострокового розвитку.

Збалансовану систему показників презентували 1996 року американці — директор «Norlan Norton Institute» Девід Нортон, нині керівник «Balanced Scorecard Collaborative», і Роберт Каплан — професор «Harvard Business School». BSC використовують тисячі компаній для оцінювання ефективності та ступеня реалізації стратегії. Harvard Business Review визнав найвпливовішим інструментом стратегічного управління за 75 років. У рамках BSC-теорії розроблені та широко використовуються такі інструменти управління ефективністю фірм, зокрема банків, як SWOT-аналіз і SWOT SWAP-аналіз [6].

Система BSC відходить від традиційних методів вимірювання одноразових фінансових показників і доповнює їх оцінкою джерел майбутнього зростання, якими є факторами оцінки інтересів клієнтів, стану внутрішніх бізнес-процесів, інтересів і кваліфікації співробітників [7]. Фінансові показники в основному відображають попередні досягнення, зосереджуючись на короткострокових цілях і матеріальних активах. Ці типи показників не узгоджені з мінливим бізнес-середовищем. BSC доповнює такі фінансові показники, як коефіцієнт ліквідності, операційні витрати, дохідність активів ROA або коефіцієнт достатності капіталу CAR нефінансовими показниками, що є драйверами довгострокової конкурентності, такими як коефіцієнт утримання клієнтів (Customer retention rate, CRR), вартість придбання клієнта (Customer Acquisition Cost, SAC), коефіцієнт забезпечення банкоматами (ATM approval rate) та інші [7].

Фінансова криза 2008 року вказала на небезпеку системного ризику банків та проблему TBTF-банків (too-big-to-fail), що спричинило

низку заходів удосконалення банківського нагляду. Зокрема, була створена Європейська рада системного ризику, ухвалені положення Базелю III та ін. У відповідь на виклики негативних наслідків можливих криз НБУ відповідно до рекомендацій Базелю III і норм ЄС розробляє і впроваджуватиме у 2018—2020 роках нові кількісні та якісні вимоги до структури капіталу, буферів капіталу та ліквідності, ввівши нові

показники структури регулятивного капіталу, достатності капіталу, коефіцієнти левериджу; короткострокової (LCR) і довгострокової (NSFR) ліквідності.

Табл. 2 презентує схему еволюційного розвитку систем вимірювання банківської діяльності у зв'язку з науковими розробками, практичними потребами і зміною банківського регулювання.

Таблиця 2

Схема еволюції систем вимірювання банківської діяльності

Період	Нагляд і регулювання	Актуальні виклики діяльності банків	Методики вимірювання
20—30-ті роки XX століття	Регулювання ринку у зв'язку із депресією	Розвиток фінансової діагностики передбачення банкрутства	Коефіцієнтний аналіз
70—80-ті роки XX століття	ФІНАНСОВА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ		
1988 рік	Базель I	Кредитний ризик	Нетрадиційні методи аналізу Методи аналізу ризиків
90-ті роки XX століття	БАНКІВСЬКІ КРИЗИ В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ		
2004	Базель II	Фінансові та операційні ризики	Удосконалений підхід до вимірювання Сценарний аналіз
2007—2008	ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВА КРИЗА		
2010—2011	Базель III	Ризик ліквідності та системний ризик	Стрес-тестування

Примітка. Розроблено автором.

Перший набір Базельських угод, відомий як Базель I, був виданий 1988 року з основним акцентом на кредитний ризик. Він запропонував створити систему класифікації банківських активів на основі ризику, який властивий кожному активу. Другий набір Базельських угод був опублікований у червні 2004 року, зокрема для того, щоб контролювати зловживання нормами Базелю I. Норми «Базелю II» були спрямовані на створення єдиного міжнародного стандарту розміру капіталу, який банки повинні захищати від фінансових та операційних ризиків, а також було посилено увагу на вимогах щодо розкриття інформації. Третя партія Базельських угод (Базель III) була запроваджена у відповідь на світову фінансову кризу. Базель III вимагає посилення вимог до капіталу, банківської ліквідності та банківського кредитного плеча. Банкам надано можливість здійснювати власні розрахунки операційного ризику.

Остаточний вибір правильної системи оцінювання діяльності банку залежить від установлення факторів, які впливають на успішну роботу більшості банків у конкретній ситуації. Відповідно до дослідження «Десятиріччя змін: банківська справа в Європі наступні десять років», у якому узагальнено погляди 600 авторитетних лідерів банків, фінансових установ і бізнесменів про розвиток європейської банківської системи, найважливішими факторами успішної діяльності банку названо в порядку спадання важливості такі складові: кваліфікація банківського управління (контрольна функція), банківський маркетинг, якість управлінської інформації, упровадження сучасних технологій, інноваційні банківські продукти і послуги, конкурентна структура витрат, ризик-менеджмент, розгалужена інформаційна система, якісне адміністрування, стратегічне планування і забезпечення власними

коштами [8]. Отже, експертний рейтинг вказує на те, що в сучасних умовах оцінювання банківської діяльності, у тому числі вибір системи показників фінансової безпеки банку, не може бути об'єктивно описано виключно балансовими показниками, а обов'язково має містити показники, що вимірюють нефінансові суттєві фактори впливу на фінансові результати діяльності банку.

Зазначимо, що науковцями для оцінювання фінансової безпеки банків напрацьовано велику кількість показників, які у поєднанні із широким спектром програмних продуктів після перевірки їхньої діагностичної здатності впроваджуються у практику ризик-менеджменту банків і наглядових органів.

У вітчизняній науковій думці найпоширенішим залишається підхід до класифікації індикаторів фінансової безпеки банку, що базується на аналізі фінансових форм звітності. При цьому розглядаються облікові показники, об'єднані у групи оцінки структури і достатності капіталу банку; структури зобов'язань (залучених коштів); якості та структури активів; рівня доходності; рівня витрат.

Через нерозвиненість фондового ринку (низька капіталізація і ліквідність, недосконале законодавче регулювання), а отже, нестворення належних умов для сек'юритизації активів і можливостей інвестиційної діяльності банками в Україні, дослідники, зазвичай, не враховують у запропонованих моделях оцінювання фінансової безпеки банків ринкових показників.

Комбіновані показники в таких моделях можуть бути отримані, наприклад, методом експертних оцінок. Відповідно до сучасних тенденцій урахування безпосередніх та опосередкованих, теперішніх і майбутніх драйверів ефективною та стабільною діяльністю банку вважаємо, що аналіз фінансової безпеки банку разом із ризик-менеджментом повинен бути складовою частиною комплексної оцінки діяльності банку.

Варто виділити основні методики наявних моделей оцінювання фінансової безпеки:

- порівняння показників банку з установленими економічними нормативами;
- порівняння показників банку з екстремальними та/або середніми значеннями у вибірці, групі, системі, у тому числі з визначенням так званих «сірих зон»;
- визначення градації/рівня/динаміки фінансової безпеки банку на основі означеного інтегрального показника і шкали його зміни;

- визначення типології (належності до певної групи банків із подібним станом фінансової безпеки на основі таксономічного або дискримінантного аналізу;

- кореляційно-регресійні методи визначення та оцінки детермінант фінансової безпеки;

- статистичні методи оцінювання ризиків фінансової безпеки банку.

Крім цього, у наукові дослідження і практику вітчизняних банків входить використання методів геп-аналізу, аналізу дюрації, скорингових моделей, імітаційного аналізу, нечіткої логіки та інші.

Можливості впровадження системи збалансованих показників BSC у практичну діяльність українських банків і пристосування її до національних особливостей вивчається вітчизняними науковцями відносно недавно, переважно щодо різних аспектів стратегічного менеджменту. Відзначимо напрацьовані пропозиції щодо застосування системи збалансованих показників до забезпечення виконання фінансової стратегії банку (Ф. І. Шпитг [9]), управління кадровою безпекою банку (Л. О. Кльоба [10]), удосконалення механізму взаємовідносин в системі «клієнт — банк» (О. М. Колодізев, М. В. Максимова [11]), управління ресурсним потенціалом банку (І. Барилюк [12]). У роботі І. М. Чмутової [13] зроблено спробу виділити варіативні групи показників фінансової проєкції BSC, розділені на групи ресурсної стійкості, ліквідності, ділової активності, фінансової результативності відповідно до пріоритетів стадій життєвого циклу банку, а саме — створення, зростання і зрілості.

Застосування системи збалансованих показників у концептуальному механізмі забезпечення фінансової безпеки банку запропоновано в монографії П. П. Гаврилка, М. О. Кужелева, І. Г. Брітченка «як критеріїв оцінки досягнення обраних цілей» [14]. Автори пропонують упровадження системи BSC у чинну систему забезпечення фінансової безпеки банківської установи з одночасним проведенням коригування підсистем стратегічного управління. Фінансова діагностика, яка, на відміну від фінансового аналізу, враховує динамізм як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, дозволяє відслідковувати стан банківської установи в кожному часовому інтервалі та ідентифікувати рівень її фінансової безпеки. При цьому цільовою функцією стратегії банку є максимізація прибутку в довгостроковій перспективі, а основним показ-

ником щодо оцінки фінансової безпеки виступає економічна додана вартість (Economic Value Added, EVA), яка визначається як різниця між чистим прибутком і вартістю використаного для її одержання власного капіталу банку.

На нашу думку, оскільки фінансова безпека зі статистичного погляду є станом достатньої для реалізації цілей бізнесу захищеності в умовах конкуренції і фінансового ризику, то при моделюванні системи фінансової безпеки за цільову функцію (стратегічну мету) доцільно обирати мінімізацію ризиків.

Для побудови системи показників фінансової безпеки банку може бути використана концепція системи BSC, а саме ось що.

– Кожен вибраний показник підпорядковується загальній меті мінімізації ризиків банку та є окремою ланкою в ланцюжку причинно-наслідкових зв'язків.

– У системі показників має бути досягнута рівновага між внутрішніми і зовнішніми факторами впливу; фінансовими і нефінансовими показниками; стратегічними та оперативними рівнями управління; минулими і майбутніми результатами діяльності.

– Відповідно до методології BSC діяльність банку розглядається в чотирьох взаємопов'язаних аспектах (проекціях): фінанси, клієнти, бізнес-процеси, розвиток і навчання.

Застосування системи збалансованих показників для втілення стратегічних цілей фінан-

сової безпеки банку здійснюватиметься в такій послідовності.

1. Відповідно до стратегії банку визначається основна мета фінансової безпеки банку на даному етапі розвитку.

2. Складається стратегічна карта, що розкриває стратегічні цілі фінансової безпеки в усіх чотирьох аспектах, виявляючи конкретні показники та їхні причинно-наслідкові зв'язки. Стратегічні карти створюються на різних рівнях управління фінансовою безпекою.

3. Виявляються ключові фактори успіху фінансової безпеки на основі нейтралізації основних загроз.

4. Визначаються основні взаємопов'язані та згруповані показники ефективності фінансової безпеки згідно з виявленими факторами, що вимірюють та оцінюють допустимі рівні ризиків.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що відбір показників і встановлення структури причинно-наслідкових зв'язків між ними в системі оцінювання фінансової безпеки банку слід проводити на основі концепції збалансованої системи показників BSC, яка має за мету подолати недоліки статичного підходу системи балансових показників, доповнивши їх нефінансовими показниками, що впливають на формування вартості, виходячи з органічного узгодження інтересів усіх зацікавлених у результатах діяльності банку сторін і рушіїв довгострокового розвитку.

Список використаних джерел

1. П'ятницький Д. В. Оцінка фінансової стійкості: індикатори і зведені індекси в українській та міжнародній практиці / Д. В. П'ятницький // Економічний часопис-XXI. — 2014. — № 3—4 (2). — С. 51—54.
2. Іщенко О. О. Система індикаторів фінансової стійкості банку: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії [Електронний ресурс] / О. О. Іщенко // Ефективна економіка. — 2015. — № 5. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Р. С. Вовченко ; ДВНЗ «Університет банківської справи». — Київ, 2016. — 23 с.
4. Фари́на О. І. Сучасні підходи до оцінки стабільності фінансової системи країни / О. І. Фари́на, П. А. Дадашова // Економічний аналіз. — 2015. — Т. 20. — С. 210—217.
5. Performance measurement [Electronic resource]. — Available at : https://en.wikipedia.org/wiki/Performance_measurement.
6. Balanced Scorecard SWOT analysis [Electronic resource]. — Available at : https://en.wikipedia.org/wiki/BSC_SWOT.
7. Presecan M. Managing Bank Performance with The Balance Scorecard [Electronic resource]. — 2015 — July 7. — Available at : <http://www.performancemagazine.org/managing-bank-performance-with-the-balanced-scorecard>.
8. Zéman Z. Management control system in banks / Z. Zéman, R. Gacsi, J. Lukács, L. Hajós // BIATEC. — 2013. — Vol. 21. — № 6. — P. 14—17.

9. Шпиг Ф. І. Забезпечення виконання фінансової стратегії банку за допомогою системи збалансованих показників ефективності / Ф. І. Шпиг // Вісник Української академії банківської справи. — 2006. — № 1 (20). — С. 86—95.
10. Кльоба Л. Збалансована система показників як ефективний інструмент управління кадровою безпекою банку / Л. Кльоба // Вісник Національного банку України. — 2014. — № 4. — С. 64—73.
11. Колодізев О. М. Безпека банківської діяльності / О. М. Колодізев, І. Г. Курочкіна, О. М. Штаєр. — Харків : ХНЕУ, 2008. — 204 с.
12. Барилюк І. Збалансована система показників — основа стратегічного управління ресурсним потенціалом банківських установ / І. Барилюк // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — № 19. — С. 147—153.
13. Чмутова І. М. Особливості використання технології збалансованої системи показників на різних стадіях життєвого циклу банку / І. М. Чмутова // Проблеми економіки. — 2015. — № 3. — С. 223—230.
14. Гаврилко П. П. Корпоративні відносини в банківському секторі: фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія / П. П. Гаврилко, М. О. Кужелев, І. Г. Брітченко. — Рівне : «Волинські береги», 2016. — 240 с.